

HÂCÛ-Yİ KİRMÂNÎ'NİN BİR GAZELİNİN TELMİH SANATI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Examination of a Gazelle of Khwaju Kermani in the Terms of Reference

Esra YALÇINTAŞ*

Öz

Fars edebiyatının büyük şairlerinden olan Hâcû'nun kaside, gazel, kıta, terci-i bend, terkib-i bend ve rubailerinden oluşan bir *Divân*'ı vardır. Hâcû, *Divân*'ında satranç, mantık, felsefe, musiki gibi bilimlerin istihlamlarına geniş bir şekilde yer vermiş, edebi sanatları ustalıkla kullanmıştır. Özellikle tarihi, mitolojik şahsiyetleri ya da aşk hikâyelerinin kahramanlarını tasvir ederken telmih sanatını bu şahsiyetlerin isimlerine yer vermek ve onların öne çıkan özelliklerine değinmek suretiyle kullanmıştır. Söz konusu çalışmada Hâcû'nun *Divân*'ında bulunan bir gazeli Farsçadan Türkçeye çevrilerek telmih sanatı açısından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gazel, Edebi Sanatlar, Tarihi ve Mitolojik Şahsiyetler.

Abstract

A great poet of Persian literature Hâcu has a Divan that composes of eulogium, gazelle, continent, terc-i bend, terkib-i bend and rubaie. Hâcu refers to reforms of science such as chess, logic, philosophy, music widely in his Divan and he uses literary arts skillfully. He uses reference, especially when he describes history, mythological personalities or characters of love stories, referring to the names' of these personalities and by the means of mentioning their prominent characteristics. In this study, a gazelle in Hâcu's Divan is examined in terms of reference by translating from Persian to Turkish.

Key words: Gazelle, Literary Arts, Historical and Mythological Personalities

GİRİŞ

Kemâlüddîn Ebü'l-Atâ Mahmûd b. Alî b. Mahmûd Mürşidî-yi Kirmânî 689/1290 yılında Kirmân'da dünyaya gelmiştir¹. Hacu mahlasını kullanmıştır. Nahlbend-i şuarâ, Hallâku'l-meânî, Melikü'l-fudalâ gibi lakapları da vardır². Mürşidî ve Kirmânî nisbeleriyle anılmıştır. Eserlerinden iyi bir eğitim gördüğü, özellikle astronomi alanında bilgi sahibi

* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, yalcntsesra@gmail.com

¹ A. Naci Tokmak, "Hâcû-yi Kirmânî", *DİA*, İstanbul, 1996, XIV, s. 520.

² Zebîhullâh-i Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İrân*, Tahran, 1366 hş., III, s. 888.

olduğu anlaşılmaktadır³. Hâcû, Kirmân'da tahsilini tamamladıktan sonra uzun seyahatlere çıkmıştır⁴. Bir süre Şirâz'da kalıp sonra Kâzerûn'a gitmiş ve orada Şeyh Emînüddin Muhammed-i Kâzerûnî'ye; daha sonra ise Simnân'da Alâüddeve-i Simnânî'ye intisap etmiştir⁵.

718-737 (1318-1336) yılları arasında Irâk-ı Arab, Huzistan, Azerbaycan, Bağdat, Mısır, Suriye ve Filistin'e giden Hâcû, 738/739 (1337/1338) yılında Kirmân'a geri dönmüş ve hayatının son yıllarını Kirmân ve Şirâz'da geçirmiş ve Şirâz'da vefat etmiştir. Geçimini yazdığı şiirler karşılığında aldığı caizelerle karşılaşmıştır. Hâcû'nun kasidelerinde farklı tarzlar görülmekte; ama bir kısmı Hâkânî'nin tarzına da benzemektedir. Bazıları sebki Horâsânî'ye yakın olsa da geneline bakıldığında sebki Irâkî ön plana çıkmaktadır. Gazelde ise Sâdî'nin tarzına benzerlik gösterse de kendine has bir üslubu vardır. Ve çoğunun ıstılah ve terkipleri diğer şiirlerinde görülmemektedir⁶. Mesnevi'de kendine özgü bir tarzı olmasının yanı sıra Firdevsî ve özellikle Nizâmî'nin etkisinde kalmıştır⁷.

Kaside, gazel, kıta, terci-i bend, terki-i bend ve rubailerinden oluşan bir *Divân*'ı vardır⁸. 9000 beyitlik Divân'ın birinci bölümündeki gazeller Seferiyyât ve Hazeriyyât; ikinci bölümdediler ise Şevkiyyât ismini taşımaktadır⁹. Hâcû, Divân'ında satranç, mantık, felsefe, musiki gibi bilimlerin ıstılahlarına geniş bir şekilde yer vermiş, edebi sanatları ustalıklı kullanmıştır. Özellikle tarihi, mitolojik ya da yarı tarihi şahsiyetleri tasvir ederken telmih sanatını bu şahsiyetlerin isimlerine yer vermek ve onların öne çıkan özelliklerine değinmek suretiyle yer vermiştir¹⁰.

Hâcû, mesnevilerinde Nizâmî ve Firdevsî'nin etkisi altında kalmıştır. *Hümâ vü Hümâyûn* 732 (1331/1332) yılında 4407 beyitten oluşan âşıkane bir mesnevidir. *Gül ü Nevruz* 742 (1342) yılında Nizâmî'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisine nazire olarak yazılmış olup, 5302 beyitten oluşan âşıkane bir mesnevidir¹¹. *Kemâlnâme* 744 (1343) yılında hafif bahrinde yazılıp Fars hükümdarı Ebû İshak'a sunulan tasavvufî ve ahlâkî bir mesnevidir. *Gevhernâme* 1022 beyitlik tasavvufî ve ahlâkî konuları ele alan, Muzafferîlerden Emir Mübârizüddin Mahmud ve veziri için yazılmıştır. Hâcû'nun bu beş mesnevisi dışında *Sâmnâme* ve *Mefâtihu'l-kulûb* adlı iki de manzum eseri vardır. Hamasî ve âşıkane tarzda

³ Tokmak, *Hâcû-yi Kirmânî*, XIV, s. 520.

⁴ Devletşâh-i Semerkandî, *Tezkiretu's-suarâ*, Tahran 1382 hş., s. 249.

⁵ Hâcû-yi Kirmânî, *Divân-ı Kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî* (tsh. Sa'îd-i Kâni'), Tahran 1374 hş., s. 6-7.

⁶ Kirmânî, *Divân-ı Kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî* (tsh. Sa'îd-i Kâni'), s. 11-12.

⁷ Tokmak, *Hâcû-yi Kirmânî*, XIV, s. 521.

⁸ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der Îrân*, III, s. 897.

⁹ Tokmak, *Hâcû-yi Kirmânî*, XIV, s. 521.

¹⁰ Kirmânî, *Divân-ı Kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî* (tsh. Sa'îd-i Kâni'), s. 16.

¹¹ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der Îrân*, III, s. 897-898.

bir eser olan *Sâmnâme* Firdevsî'nin *Şahnâme*'si taklit edilerek oluşturulmuş ve Ebü'l-Feth Mecdüddin Mahmud'a sunulmuştur. *Mefâtihu'l-kulûb* ise Hâcû tarafından Emir Mübârizüddin için derlenmiş bir müntehabdır¹². Hâcû'nun bunlar dışında 748 (1347) yılında Kâbe'yi ziyaretini anlatan *Risâletü'l-bâdiye*; Emir Mübârizüddin adına yazılan kılıç ve kalemin münazarasını anlatan *Risâle-i Seb'u'l-mesânî* ve *Münâzara-i Şems ü Sehâb* adlı mensur eserleri bulunmaktadır¹³.

Söz konusu çalışmada Hâcû'nun *Divânı*nda bulunan bir gazeli Farsçadan Türkçeye çevrilmiş ve daha önce rubailerinde telmih sanatının kullanımını içeren bir makale de¹⁴ referans alınarak telmih sanatı açısından incelenmiştir. Hâcû'nun bu gazelde de tıpkı rubailerinde olduğu gibi tarihî, mitolojik, dinî şahsiyetleri ve aşk hikâyelerinin kahramanlarını ismen zikrederek, onların öne çıkan özelliklerine ve onlarla ilgili olaylara telmih yaparak yer verdiği görülmektedir.

Telmih sanatı, *şairin ya da yazarın söz içinde bilinen bir olaya, bir hikâyeye, bir kişiye, ayete, hadise veya meşhur bir şiiere; yaygın bir fıkra, nükte, atasözü ve benzeri şeylere işaret etmesidir*.¹⁵

Gazelin ilk beytinde telmih sanatı bulunmamaktadır:

دل مجروح مرا آگهی از جان دادند جان غمگین مرا مژده جانان دادند

Benim yaralı gönlüme candan bir haber verdiler.

*Benim gamlı canıma sevgiliden bir müjde verdiler*¹⁶.

İkinci beytinde ise hem Hüsrev ve Şîrîn hem de Yusuf ve Züleyha hikâyesine telmih söz konusudur:

Hüsrev ve Şîrîn: Hüsrev ve Şîrîn hikâyesi Sâsânilerin Hüsrev-i Pervîz adıyla bilinen hükümdarının hayatından alınmıştır¹⁷. Sâsâni hükümdarlarından Hüzmüz'ün oğlu olan Hüsrev'in Şîrîn'e olan aşkı meşhur olmuştur. Şîrîn, Ermeni melikesi Mehin Bânû'nun yeğenidir¹⁸. Hüsrev bir gece rüyasında ona bahşedildiği müjdesi aldığı Şebdîz

¹² Tokmak, *Hâcû-yi Kirmânî*, XIV, s. 521.

¹³ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İrân*, III, s. 901.

¹⁴ Bkz. Yasemin Yaylalı, "Hâcû-yi Kirmânî'nin Rubailerinde Şahsiyetler", *Şarkiyat Mecmuası*, İstanbul, 2016, S. XXVIII, 2016/1, s. 247-273.

¹⁵ Veyis Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sinâât-ı Edebî*, Aktif Yayınevi, Ankara, 2014, s. 112.

¹⁶ Kirmânî, *Divân-ı Kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî (tsh. Sa'îd-i Kâni?)*, s. 246.

¹⁷ Muhammed Ca'fer-i Yâhakkî, *Ferheng-i Esâtîr ve Dâstânvárehâ der Edebiyyât-i Fârsî*, Tahran 1386 hş., s. 329.

¹⁸ Sîrûş-i Şemîsâ, *Ferheng-i Telmîhât*, Tahran, 1385 hş., s. 276.

adında bir at, muganni, taht ve emsalsiz güzellikte Şirin adlı bir sevgilinin peşine düşer. Nedimi yardımıyla Şirin'in izini bulur. Anlatılanlardan dolayı ona âşık olur ve onun dikkatini çekmeyi başarır. Şirin de Hüsrev'in resimlerini görüp ona âşık olmuştur¹⁹. Bu iki sevgili birçok sıkıntı ve zorluktan sonra birbirlerine kavuşurlar. Ama bu mutlulukları uzun sürmez. Çünkü Hüsrev'in oğlu Şirin'e göz koymuştur ve babasını öldürtür. Şirin'e kendisiyle evlenmesini emreden bir mektup gönderir. Bu haber üzerine Şirin Hüsrev'in tabutu başında intihar eder²⁰. Hâcû, Hüsrev ve Şirin aşk hikâyesine her iki kahramanın ismini anarak telmihte bulunmuştur:

پیش خسرو سخن شکر شیرین گفتند بزلیخا خبر از یوسف کنعان دادند

Hüsrev'in yanında Şirin'in tatlı sözünü söylediler.

*Züleyhâ'ya ise Ken'ân'lı Yusuf tan haber verdiler.*²¹

Yusuf ve Züleyhâ: İsrailoğullarının peygamberlerinden olan Hz. Yusuf, Yakup peygamberin oğludur²². Kardeşleri tarafından kıskanıldığı için kuyuya atılmış; daha sonra oradan geçen bir kervan tarafından bulunup Mısır'ın ileri gelenlerinden birine satılmıştır.²³ Olağanüstü bir güzelliğe sahip olan Hz. Yusuf'a Mısır azizinin hanımı olan Züleyhâ âşık olmuş; fakat Hz.Yusuf bu yasak aşka karşılık vermemiştir²⁴. Bunun üzerine Züleyhâ, Hz. Yusuf'un kendine saldırdığını söyleyerek onu hapse attirmiştir. Yedi yıl zindanda kalan Hz. Yusuf, Mısır azizinin rüyasını yorumlaması üzerine maliye danışmanı olmuştur.²⁵ Kıtılıktan dolayı Ken'ân diyarından Mısır'a gelen kardeşleriyle karşılaşmış ve ağlamaktan gözleri kör olan babasına gömleğini göndererek gözlerinin açılmasını sağlamıştır. Yaşanan tüm sıkıntılardan sonra Hz.Yusuf kardeşleri ve babasıyla kavuşmuştur. Hz. Yusuf'a duyduğu aşkla varını yoğunu ondan haber getirenlere veren Züleyha ise en sonunda Hz. Yusuf ile evlenmiştir²⁶. Fars edebiyatında Yusuf kıssası bilhassa Züleyhâ ile aralarında yaşananlar oldukça geniş yer almıştır. Hâcû da Hz. Yusuf'un kıssasına Hz. Yusuf'un Ken'ân'lı oluşu ve ona âşık olan Züleyhâ'nın ondan haber beklemesine değinerek telmihte bulunmuştur:

پیش خسرو سخن شکر شیرین گفتند بزلیخا خبر از یوسف کنعان دادند

¹⁹ Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, İstanbul, 2008, s. 394.

²⁰ Şemîsâ, *Ferheng-i Telmîhât* s. 276-277.

²¹ Kırmânî, *Divân-ı Kâmil-i Hâcû-yi Kırmânî (tsh. Sa'âd-i Kâni?)*, s. 246.

²² İskender Pala, *Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul, 2002, s. 496.

²³ Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Ankara, 2000, s. 466.

²⁴ Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, s. 729.

²⁵ Şemîsâ, *Ferheng-i Telmîhât*, s. 711.

²⁶ Yâhakkî, *Ferheng-i Esâtîr ve Dâstânvârehâ der Edebiyyât-i Fârsî* s. 917.

Hüsrev'in yanında Şirin'in tath sözünü söylediler.

Züleyhâ'ya ise Ken'ân'lı Yusuf tan haber verdiler.²⁷

Âdem: İnsanoğlunun atası ve ilk peygamberdir²⁸. Hz. Âdem, Allah tarafından topraktan yaratılmıştır²⁹. Allah, Hz. Âdem'e Hz. Havâ ile yaşaması için cennette bir yer vermiştir. Tüm melekler ona secde etmiş ancak şeytan secde etmemiştir³⁰. Şeytan Hz. Âdem'e duyduğu kinle onu ve Hz. Havvâ'yı Allah'ın yasakladığı meyveyi yemeleri için kandırmıştır. Yasak meyveyi yemeleri sonucunda her ikisi de cennetten kovulmuştur³¹. Hâcû, Hz. Âdem'in işlediği günah yüzünden duyduğu kederi ve bu sebeple cennetten kovulması sonucunda oraya duyduğu hasret ve özlemi dile getirerek bu kıssaya telmihte bulunmuştur:

آدم غمزده را بوی بهشت گفتند مرغ را باز بشارت زگلستان دادند

Gamlı Âdeme cennetin kokusunu getirdiler.

Kuşa yine de gül bahçesinin müjdesini verdiler³².

İskender: Zülkarneyn olarak da bilinen İskender, Kurân'da yeryüzünün doğu ve batısına hükmeden bir cihangir olarak geçmektedir. Onun Allah tarafından güçlü kılıcı doğu ve batıya kadar ilerlediği; yaptığı demir ve bakırdan setle Yecüc ve Mecüc kavimleriyle savaştığı anlatılmaktadır³³. Ona dair birçok rivayet bulunmaktadır. Bazıları İbrahim peygamber zamanında veya ondan önce yaşadığını, bazıları ise İran hükümdarı Ferîdûn ile çağdaş olduğunu düşünmüşlerdir³⁴. Rivayete göre İskender ve Hızır hayat çeşmesini aramak için karanlıklar ülkesine gitmişler; Hızır suyu bulup içmiş ancak İskender içememiştir³⁵. Hâcû, İskender'in ab-ı hayatı bulmak için çabalamasına telmihte bulunmuştur.

خبر چشمه حیوان بسکندر بردند مژده خاتم دولت بسلیمان دادند

²⁷ Kirmânî, *Divân-ı Kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî (tsh. Sa'îd-i Kânî'î)*, s. 247.

²⁸ Yâhakkî, *Ferheng-i Esâtîr ve Dâstânvârehâ der Edebiyyât-i Fârsî* s. 289.

²⁹ M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi I-II*, Ankara, 2013, s. 45.

³⁰ Hâfız İmaduddîn Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Kesîr el-Kureşî ed-Dımaşkî, *Kısâsu'l-Enbiyâ* (thk. Abdulhayy el-Fermâvî), Mısır, 1997, s. 14.

³¹ Şemîsâ, *Ferheng-i Telmihât* s. 70-71.

³² Kirmânî, *Divân-ı Kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî (tsh. Sa'îd-i Kânî'î)*, s. 246.

³³ Yâhakkî, *Ferheng-i Esâtîr ve Dâstânvârehâ der Edebiyyât-i Fârsî*, s. 125.

³⁴ Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, s. 434.

³⁵ Pala, *Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 507.

Hayat suyunun kaynağını İskender'e götürdüler.

Hz. Süleyman'a talih yüzüğünün müjdesini verdiler.³⁶

Süleyman: Hz. Süleyman, Dâvud peygamberin oğludur³⁷. İsrailoğullarının büyük peygamber ve hükümdarlarından. İhtişamı ve adil hükümdarlık yetenekleriyle ön plana çıkmıştır. Süleyman peygamberin mülkü dillere destan olmuştur³⁸. Allah tarafından cinler, periler, insanlar ve diğer canlılar birer ordu olarak ona hizmetle görevlendirilmişlerdir. Rüzgâr da haberleşme aracı olarak kullanması için onun emrine verilmiştir³⁹. Hz. Süleyman üzerinde İsm-i azam yazılı olan yüzüğüyle cin, peri ve şeytanlara hükmetmiştir⁴⁰. Hâcû, Hz. Süleyman'a ve onun yüzüğüne yer vererek bu kıssaya telmihte bulunmuştur.

خبر چشمه حیوان بسکندر بردند مژده خاتم دولت بسلیمان دادند

Hayat suyunun kaynağını İskender'e götürdüler.

Hz. Süleyman'a talih yüzüğünün müjdesini verdiler⁴¹.

Veys ve Râmîn: Veys ve Râmîn, Eşkaniler dönemine ait bir aşk hikâyesinin kahramanlarıdır⁴². Merv hükümdarı Şah Mübed, Şehru adında bir kadınla yaptığı bir anlaşmaya göre doğan kız çocuğu ile evlenecektir. Fakat dünyaya gelen Veys adındaki kız bir sütannenin yanında şahın kardeşi Râmîn ile beraber büyür. Bu arada kızın annesi Veys'i Şah ile evlendirmekten vazgeçer⁴³. Şah bunun üzerine kızın ailesine savaş açar ve Veys'in babası bu savaşta ölür. Bu arada Râmîn çocukluk arkadaşı Veys'i görür ve âşık olur. Veysin annesi Şah ile anlaşmaya varıp kızını götürmesine izin verir⁴⁴. Ama Veys, Şah Mübed'in yanına yaklaşmasına asla izin vermez. İki genci büyüten sütanne onlara yardım ederek görüşmelerini sağlar. Bunun sonucunda Veys hapse atılır. Râmîn de şehri terk ederek yeni bir hayata başlar ama aşkı halen içinde saklıdır. Şahın ölümü üzerine iki sevgili kavuşurlar⁴⁵. Hâcû, bu beytinde bu hikâyeye iki Veys ve Râmîn'in isimlerine ve sonunda birbirlerine kavuşmalarına değinerek telmihte bulunmuştur:

³⁶ Kirmânî, *Dîvân-ı Kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî (tsh. Sa'îd-i Kânî'î)*, s. 247.

³⁷ M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi I-II*, s. 205.

³⁸ Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, s. 645.

³⁹ Şemîsâ, *Ferheng-i Telmîhât*, s. 382-383.

⁴⁰ Pala, *Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 425.

⁴¹ Kirmânî, *Dîvân-ı Kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî (tsh. Sa'îd-i Kânî'î)*, s. 247.

⁴² Yâhakkî, *Ferheng-i Esâtîr ve Dâstânvârehâ der Edebiyyât-i Fârsî*, s. 856.

⁴³ Pala, *Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 488.

⁴⁴ Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, s. 714.

⁴⁵ Şemîsâ, *Ferheng-i Telmîhât*, s. 678.

هوج ويس بمنزلگه رامين بردند پایه سلطنت شاه بدریان دادند

Veys'ın tahtırevanını Râmî'nin evine götürdüler.

Şahın saltanatını kapıcıya verdiler⁴⁶.

Da'd ve Rebâb: Farsedebiyatında her ikisi de kadın ismi olmasına rağmen Da'd'ın âşık, Rebâb'ın da sevgili olarak kabul edildiği iki Arap sevgilinin ismidir⁴⁷. İbn-i Nedîm *el-Fihrist*'de Da'd ve Rebâb'ı Arap aşk hikâye ve efsane kitapları arasında aktarmaktadır⁴⁸. Hâcu, Da'd ve Rebâb aşk hikâyesine her ikisinin ismini zikrederek telmihte bulunmuştur:

دعد را پرده زر خسار رباب افکندند ذره را رفعت خورشیدی درخشان دادند

Rubab'ın yüzünden perdeyi Da'd a attılar.

Zerreye parlak güneşin makamını verdiler.⁴⁹

Hızır: Hızır kimilerince İsrail oğullarının peygamberlerinden, kimilerince de çok fazla ilme sahip olduğu ve bir gün bir taşın üzerine oturup kalktıktan sonra orada yeşil bitkiler bittiği için Hızır dedikleri, Lokman gibi Allah'ın ilim sahibi kullarından kabul edilmiştir⁵⁰. Bazılarına göre de cennet pınarından içtiği için bastığı her yerin yeşillige bürünmesinden Hızır adını almıştır⁵¹. İslam kültür geleneğinde Hızır tıpkı İlyas gibi karanlıklar diyarında bulunan hayat suyundan içerek ölümsüz olmuştur. Hızır'ın Musa ile olan arkadaşlığı tasavvufta ön plana çıkmış ve Hızır veli ve Musa da müridi temsil etmiştir⁵². Fars şiirinde ilmin ve ebediliğin simgesi olarak görülen Hızır'a Hâcû, hayat suyundan içerek ebediliğe kavuşmasına vurgu yaparak telmihte bulunmuştur:

عام را خلعت خاص از بر شاه آوردند خضر را شربتی از چشمه حیوان دادند

Avam için şahın huzurundan seçkin hilatı getirdiler.

Hızır'a âb-ı hayattan bir şerbet verdiler⁵³.

⁴⁶ Kirmânî, *Dîvân-ı Kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî (tsh. Sa'îd-i Kânî'î)*, s. 247.

⁴⁷ Yâhakkî, *Ferheng-i Esâtîr ve Dâstânvârehâ der Edebiyyât-i Fârsî*, s. 358.

⁴⁸ Dihhudâ, *Lugatnâme*, Tahran, 1346 hş., XXIII, s. 30.

⁴⁹ Kirmânî, *Dîvân-ı Kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî (tsh. Sa'îd-i Kânî'î)*, s. 247.

⁵⁰ Yâhakkî, *Ferheng-i Esâtîr ve Dâstânvârehâ der Edebiyyât-i Fârsî*, s. 332.

⁵¹ Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, s. 376.

⁵² Şemîsâ, *Ferheng-i Telmihât*, s. 287.

⁵³ Kirmânî, *Dîvân-ı Kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî (tsh. Sa'îd-i Kânî'î)*, s. 247.

تشنه بادیه را باز رساندند بآب کشته معرکه را بار دگر جان دادند

Çöldeki susuz kişiye suyu götürdüler.

Savaş meydanında ölene tekrardan can verdiler⁵⁴.

باغ را رونقی از سروروان افزودند کاخ را زینتی از شمع شبستان دادند

Servi ağacıyla bağın güzelliğini arttırdılar.

Sarayı haremın mumuyla süslediler⁵⁵.

مژده آمدن خواجه بخواجه بردند بنده را آگهی از حصرت سلطان دادند

Hace'nin geliş müjdesini Hâcû'ya götürdüler.

Köleye sultan hazretlerinden haber verdiler⁵⁶.

SONUÇ

Hâcû'nun Divan'ında yer alan aruzun remel bahrinin müsemmen-i mahbun-i mahzûf vezninde söylemiş olduğu ve on beyitten oluşan bu gazeli Türkçe 'ye çevrilerek telmih sanatı açısından incelenmiştir. Söz konusu çalışmada telmih sanatı göz önüne alınarak tarihi, mitolojik şahsiyetleri ya da aşk hikâyelerinin kahramanlarının isimlerine yer vermek ve onların öne çıkan özelliklerine değinmek suretiyle incelenmiştir. Telmih sanatı bulunmayan beyitleri ise Türkçe'ye çevrilmiştir.

⁵⁴ Kirmânî, *Dîvân-ı Kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî* (tsh. Sa'îd-i Kânî'î), s. 247.

⁵⁵ Kirmânî, *Dîvân-ı Kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî* (tsh. Sa'îd-i Kânî'î), s. 247.

⁵⁶ Kirmânî, *Dîvân-ı Kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî* (tsh. Sa'îd-i Kânî'î), s. 247.

KAYNAKLAR

- Dihhudâ, *Lugatnâme*, Tahran, 1346 hş., XXIII.
- Tokmak, A. Naci, "Hâcû-yi Kirmânî", *DİA*, İstanbul, 1996, XIV, 520-521.
- Onay, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Ankara, 2000.
- Değirmençay, Veyis, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, Aktif Yayınevi, Ankara, 2014.
- Devletşâh-i Semerkandî, *Tezkiretu's-suarâ*, Tahran, 1382 hş.
- Hâcû-yi Kirmânî, *Dîvân-ı Kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî* (tsh. Sa'îd-i Kâni'î), Tahran, 1374 hş.
- Hâfız İmaduddîn Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Kesîr el-Kureşî ed-Dımaşkî, *Kısâsu'l-Enbiyâ* (thk. Abdulhayy el-Fermâvî), Mısır, 1997.
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul, 2002.
- Köksal, M. Asım, *Peygamberler Tarihi I-II*, Ankara, 2013.
- Yıldırım, Nimet, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, İstanbul, 2008.
- Sîrûs-i Şemîsâ, *Ferheng-i Telmihât I-II*, Tahran, 1386 hş.
- Zebihullâh-i Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der Îrân*, Tahran, 1366 hş., I-V.
- Muhammed Ca'fer-i Yâhakkî, *Ferheng-i Esâtîr ve Dâstânvârehâ der Edebiyyât-i Fârsî*, Tahran, 1386 hş.
- Yaylalı, Yasemin, "Hâcû-yi Kirmânî'nin Rubailerinde Şahsiyetler", *Şarkiyat Mecmuası*, İstanbul, 2016, S. XXVIII, 2016/1, s. 247-273.